

4. DERS ٤ - الدَّرْسُ الرَّابِعُ

HEMZE (ء) هَمْزَةُ

Hemze-i Vasl هَمْزَةُ الْوَصْلِ ve Hemze-i Kat'i هَمْزَةُ الْقَطْعِ

- * Hemze (ء): e, i, u, sesi verir. (e) sesi: Kuvvetli olmak أَزَرَ Geldi جَاءَ
 (i) sesi: İnsan - إِنْسَانٌ Deve إِبِلٌ
 (u) sesi: Merhamet etti رُوْفٌ Acı, tuzlu (su) أَجَاجٌ

* Hemze, duruma göre (ا), (و), (ی) harfleri üzerine ya da desteksiz (ء) yazılır.

Atışmak: إِرْتِمَاءٌ Uyuyan: نَائِمٌ İman eden: مُؤْمِنٌ Daha büyük: أَكْبَرٌ

Hemzenin Yazılışı

a. Kelimenin Başında:

1. Hemzenin (ء) harekesi fetha veya damme olduğu zaman, Elif'in üstüne yazılır:

Bir anne أُمُّ Bir tavşan أَرْنَبٌ

2. Hemzenin (ء) harekesi kesra olduğu zaman Elif'in altına yazılır:

Bir insan إِنْسَانٌ İkrâm etmek إِكْرَامٌ

b. Kelimenin Ortasında:

1. Hemze sakin veya fethalı, kendisinden önceki harf de fethalı olduğu zaman, Elif'in üstüne yazılır:

Öç ثَأْرٌ Okudum قَرَأْتُ Sordu سَأَلَ

2. Hemze fethalı, kendisinden önceki harf de dammeli olduğu zaman Vav'ın üstüne yazılır:

Soru سُؤَالٌ Dişi مَوْنَتْ

3. Hemze fethalı, kendisinden önceki harf de kesrâlî olduğu zaman Yâ'nın üstüne yazılır:

Devekuşu yavrusu رَيْالَةٌ

4. Hemze, elif ile zamir arasında olduğu zaman, harekesi dammeli olduğu zaman Vav'ın üstüne harekesi kesrâlî olduğu zaman, Yâ'nın üstüne, harekesi fethalı olduğu zaman yalın halî ile yazılır.

Onun düşmanları أَعْدَاؤُهُ أَعْدَائِهَا

c. Kelimenin sonunda:

1. Hemze, kendisinden önceki harf sakinse yalın yazılır:

Okunmuş مَقْرُوءٌ Bir parça جُزْءٌ Geldi جَاءَ Varış مَجِيءٌ

2. Hemze, kendisinden önceki harf harekeli olduğu zaman bu harekeye uygun harf üzerine yazılır:

Yemek hoşuna gitti هَنِيئٌ Okudu قَرَأَ Alçak oldu دُنُوٌّ

İki çeşit Hemze var: Hemze-i Vasl هَمْزَةُ الْوَصْلِ ve Hemze-i Kat'i هَمْزَةُ الْقَطْعِ

Hemze-i Vasl هَمْزَةُ الْوَصْلِ

Kelime başında bulunan ve yalnız yazıldığı zaman okunan, başka bir kelimedenden sonra geldiğinde okunmadan atılan "hemzeye" Hemze-i Vasl denir. Hemze-i Vasıl, zâiddir; yani kelimenin kök harflerinden biri değildir. Kendisinden sonra gelen harf sakin olur.

أَكْتُبُ (كَتَبَ) ابْنُ (بُنُو) اجْتَمَعَ (جَمَعَ)
بَيْتُ اللَّهِ e vi رأسُ الولدِ Allah'ın e vi

Hemze-i Vasl'ın Çeşitleri

1. Başında Hemze-i Vasl Bulunan İsimler:

a. İsimlerin başında bulunan Harf-i Tarif (ال) takısının Elif'i, Hemze-i Vasl'dır:

المُعَلِّمُ < ابْنُ الْمُعَلِّمِ Öğretmenin oğlu أَلْبِنْتُ < أَبُو الْبِنْتِ Kızın babası
الْبَيْتُ < مِنَ الْبَيْتِ Eviden السَّيَّارَةُ < وَ السَّيَّارَةُ Ve araba

b. اِفْعَالٌ Bâbı hariç diğer bâblardan hemze bulunan tüm masdarlar:

انْكَسَارُ الْيَدِ Elin kırılması < بَعْدَ انْكَسَارِ الْيَدِ Elin kırılmasından sonra.

c. Humâsî (Beş harfli) ve Sudâsî (Altı harfli) olup, başında hemze bulunan bâblar:

(Beş harfli olanlardan تَفَاعُلًا Tefâul Bâbı ve تَفْعُلٌ Tefe'ul Bâbı hariç.)

اجْتِهَادٌ < وَ اجْتِهَادٌ

اجْمِرَارُ الْوَجْهِ Yüzün kızarması < فَاجْمِرَارُ الْوَجْهِ Yüzün (hemen) kızarması

اسْتِقْبَالُ Karşılama odası (Misafir odası) < غُرْفَةُ اسْتِقْبَالِ Karşılama odası

d. Başında hemze bulunan şu kelimeler:

Ve benim adım Hasan **وَاسْمِي حَسَنٌ** İsmim ne **مَا اسْمُكَ** İsim **إِسْمٌ**
 Senin oğlun ve kızın nerede? **أَيْنَ ابْنِكَ وَابْنَتِكَ** Kız çocuğu **إِبْنَةٌ** Oğlan çocuğu **إِبْنٌ**
 Yaşlı bir kadın gördüm. **رَأَيْتُ امْرَأَةً مُسِنَّةً**. Bu iyi bir adamdır. **هَذَا امْرُؤٌ طَيِّبٌ**. Kadın **إِمْرَأَةٌ** Erkek **إِمْرُؤٌ**
 İki (Muennes) **إِسْنَتَانِ** İki (Muzekker) **إِسْنَانِ**
 Benim iki erkek, iki kız çocuğum var. **عِنْدِي وَلَدَانِ اثْنَانِ وَبَنَاتَانِ اثْنَتَانِ**.
 Allah'a yemin olsun. **وَ اَيْمُنُ اللّٰهِ** Allah'a yemin olsun. **وَ اَيْمُ اللّٰهِ** Yemin olsun **اَيْمٌ، اَيْمٌ**

2. Başında Hemze Bulunan filler

a. Sulâsî fiillerden başında mezîd olarak hemze bulunan fiiller ve hemze ile başlayan (İf'âl bâbı **إِفْعَالٌ** hariç) tüm mezîd mazi fiiller. Örneğin:

Bozdurdular **وَأَنْصَرَفُوا** < Harcadı **إِنْصَرَفَ**
 Düzeltti **إِنْصَلَحَ** < Düzeltti **أَنْصَلَحَ** < **ثُمَّ أَنْصَلَحَ** Sonra düzeltti.
 Erkenden uyandı. **وَ اسْتَيْقَظَ مُبَكَّرًا**. < Uyandı **اسْتَيْقَظَ**
 Bilakis babası ile görüştü. **بَلِ اتَّصَلَ بِأَبِيهِ**. < Görüştü **اتَّصَلَ**
 Hükümet toplandı **فَاجْتَمَعَ الْحُكْمَةُ** < Topladı **اجْتَمَعَ**
 Ve kırılmak **وَأَنْكَسَارٌ** **قَالَ اجْتَمِعُوا** Dedi: Toplanınız! **هُوَ أَنْهَزَمَ** O yenildi.

b. Hemze ile başlayan (İf'âl bâbı **إِفْعَالٌ** hariç) tüm bâbların emir siygalarının başında bulunan hemzeler.

وَ اَكْتُبْ وَ اغْفِرْ وَ اذْهَبْ فَارْفَعْ Sülâsî Bâblar:
وَ اسْتَنْصَرُوا İstifâl Bâbı **وَ اسْتَمِعْ** İftiâl bâbı **وَ انْطَلِقُوا** İnfîâl Bâbı :

* Bunlar örnek olarak verildi. Diğer bütün mezîd fiillerin emirlerinin başında bulunan hemzeler de hemze-i vasıldır.

Hemze-i Vasl'ın Yazıdan Çıkarılışı (Okunmaması ve Yazılmaması)

Hemze-i Vasl, şu yerlerde yalnız okunuştan değil, yazıdan da çıkarılır:

- a. **بِاسْمِ اللّٰهِ** (Allah'ın adı ile) ifadesinde **بِسْمِ اللّٰهِ** kelimesinin hemzesi. **إِسْمٌ**
 b. **إِبْنٌ** kelimesi iki özel isim arasında baba oğul münasebeti bildirdiğinde:

هُوَ أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ. O, Ali'nin oğlu Ahmet'tir.
زَهَبَ عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ. Ömer'in oğlu Osman gitti.

Muhammed'in oğlu Ahmed. أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ.

* إِبْنُ kelimesi iki özel isim arasına gelince, elif düşer.

c. "Lam" (ل) Harf-i Cerrinden sonra gelen harf-i tarifin elifi (إ) düşer:

لَا لِحَقٍّ < لِلْحَقِّ لَا لِرَجُلٍ < لِلرَّجُلِ

d. Te'kid Lâmi (ل) dan sonra gelen Harf-i Tarifin elifi (إ) düşer.

لَالْحَقُّ < لِلْحَقِّ

همزة القطع Hemze-i Kat'i

Kelimenin başında bulunan ve cümlenin neresinde olursa olsun her durumda okunan hemzedir.

1. İf'âl Bâbindan gelen fiillerin masdarları:

إِكْرَامٌ < فَاكْرَامُهُ إِيْمَانٌ < مَعَ إِيْمَانِهِمْ

2. İsm-i Tafdîl'in Hemzesi:

أَكْبَرُ أَحْسَنُ هَذَا الْوَلَدُ أَكْبَرُ عُمَرًا. Bu çocuk yaş olarak daha büyüktür.

3. Sıfat-ı Muşebbehenin hemzesi:

أَحْمَرُ أَصْفَرُ هَذَا الْقَمِيصُ لَوْنُهُ أَحْمَرُ. Bu gömleğin rengi kırmızıdır.

4. Zamirinin başındaki hemze ile soru harfi olan hemze:

أَحْمَدُ وَ أَنَا صَدِيقَانِ. Ahmet ve ben iki arkadaşız. أَنْتَ أَحْمَدُ؟ Sen Ahmet misin?

5. Başında hemze bulunan sulâsî fiiller:

أَكَلَ أَمَرَ أَخَذَ أَسْفَ فَأَكَلَهُ الذِّبُّ Kurt onu yedi.

* Hemze ile başlayan bütün sulasi fiillerin hemzesi Hemze-i Kat'i dir.

6. أَفْعَلٌ Babındaki Cem-i Mukesser'in hemzesi:

أَقْلَامٌ أَشْيَاءُ

7. Arapça'da yer alan yabancı özel isimler:

إِبْرَاهِيمُ إِسْحَقُ إِسْمَائِيلُ

8. Muzari fiilin 1. Tekil şahıs olan nefsi mutekellim babındaki hemze:

أَذْهَبُ أَجِدُ أَسْمَعُ أَشَاهِدُ أَسْتَيْقِظُ أَرْمِي أَقُولُ أَتَكَلَّمُ

9. İfâl bâbındaki mazi ve emir fiillerin hemzesi:

آمَنَ أَكْرِمَ أَلْحَقَ أَلْحَقْ أَطْعِمَ

فَاكْرُمُوا الضَّيْفَ . Misafirlere ikram edin . وَأَلْحِقْنَا بِالصَّالِحِينَ . Bizi sâlihlerle kat .

10. Taaccub fiilinin başındaki hemze:

مَا أَعْجَبَ Ne acayip مَا أَسْرَعَ Ne hızlı مَا أَعْمَلَ Ne güzel yaptı